

Шамканова Гульмира Джылкычиевнанын “Мектепке чейинки балдардын кеп маданиятын дene тарбия көнүгүүлөрү аркылуу өстүрүүнүн педагогикалык шарттары (3-5 жаштын мисалында)» ” деген темадагы 13.00.01 - жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча педагогика илиминин кандидаты окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн жазылган диссертациялык ишине карата И. Арабаев атындагы Кыргыз Мамлекеттик университетинин жана Кыргыз билим берүү академиясынын алдындагы педагогика илиминин доктору (кандидаты) илимий даражасын изденип алуу боюнча Д. 13.18.573 – диссертациялык кеңешинин экспертизик комиссиясынын

КОРУТУНДУСУ

I. Диссертациянын мазмунун адистикке дал келиши жана диссертациялык кеңеште коргоого укуктуулугу. Г.Д.Шамканованын “Мектепке чейинки балдардын кеп маданиятын дene тарбия көнүгүүлөрү аркылуу өстүрүүнүн педагогикалык шарттары (3-5 жаштын мисалында)” - деген темадагы кандидаттык диссертациясынын жана авторефератынын мазмуну диссертациялык кеңештин профилине туура келет. Диссертациялык иште 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистигинин паспортуун талаптарына жооп берген, мектепке чейинки балдардын (3-5 жаштагы) кеп маданиятын дene тарбия көнүгүүлөрү менен өстүрүүнүн педагогикалык шарттарын талдоого, иштеп чыгууга байланыштуу изилдөө жүргүзүлгөн.

Изилдөөнүн *максаты* – мектепке чейинки куракта кепти өнүктүрүүнүн каражаты катары дene тарбия көнүтуүлөрүн пайдалануунун педагогикалык шарттарын аныктоо жана теориялык-практикалык жактан негиздөө алынган.

Изилдөөнүн *объектиси* катары - мектепке чейинки билим берүү мекемелеринде 3-5 жаштагы балдардын дene тарбия жана кепти өнүктүрүү процесси кабыл алынган.

Изилдөөнүн *предмети* болуп - ыргакты, дene тарбия көнүгүүлөрүн жана тыбыштык кеп маданиятын комплекстүү өнүктүрүү белгиленген.

Алынган диссертациянын максатына ылайык изилдөөгө төмөндөгүдөй 3 комплекстүү милдеттер коюлган:

1. Мектепке чейинки балдардын кеп маданиятын дene тарбия көнүгүүлөрү аркылуу өнүктүрүүнүн теориялык жана дидактикалык негиздерин изилдөө.

2. 3-5 жаштагы балдардын кеп маданиятын дene тарбия көнүгүүлөрү аркылуу өнүктүрүүнүн моделин, методдорун жана педагогикалык шарттарын аныктоо.

3. Сунушталган моделдин, педагогикалык шарттардын жана методдордун натыйжалуулугун педагогикалык эксперимент аркылуу текшерүү жана методикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

II. Диссертациялык теманын актуалдуулугу. Изденүүчү дene тарбиянын, жалпы педагогиканын, психофизиология жана филология илиминин теориялык, илимий методикалык практикалык көйгөйлөрүн жана маселелерин камтыган адабияттарды окуп талдап чыгуу менен учурдагы жыл сайын сүйлөөсү кечендереп жаткан балдардын санынын өсүүсүн азайтуу, алардын сөз байлыгынын жетишээрлик деңгээлге жетпей жаткандыгынан мимика, жест аркылуу гана оюн билдирип жатышын илимий психофизиологиялык изилдөөлөрдүн жыйынтыгынын негизинде жоюу, чечүү үчүн жана дene тарбиялык көнүгүүлөрдүн, өзгөчө кол манжаларынын кыймыл-аракеттерин, оюндарын колдонуу менен балдардын кеп маданиятын калыптандыруу жолдорун иштеп чыгуу максатында өзүнүн диссертациялык изилдөөсүнүн актуалдуулугун туура аныктай алган.

III. Диссертациянын илимий натыйжалары:

Изденүүчү диссертациянын алдына коюлган милдеттерди чечүү аракетинде жүргүзүлгөн теориялык жана эксперименталдык изилдөөлөрүнүн негизинде жаңы төмөндөгүдөй илимий жаңылыктар жана маанилүү натыйжалардын алынгандыгын белгиленген:

1 - натыйжа. Мектеп жашына чейинки балдардын кеп маданиятын дene тарбия көнүгүүлөрү менен калыптандыруунун жана өнүктүрүүнүн

теориялык жана дидактикалык негиздерин педагогикалык, психологиялык, филологиялык, нейрофизиологиялык жана психофизиологиялык изилдөөлөрдүн алкагында аныкталған жыйынтыктар, эксперименталдык жол менен негизделген илимий- методикалык жана илимий практикалык корутундулар жана сунуштардан турат.

2 - натыйжа. Мектеп жашына чейинки балдарды тарбиялоо процессинде кол манжаларынын катышуусундагы дене тарбиялык көнүгүүлөрдү колдонуу, ыргакты, майда кыймылды жана мануалдык координациялалоону өнүктүрүү, алардын тыбыштык маданиятын калыптандыруу процесии интенсивдештируүгө алып келет.

3 - натыйжа. Мектепке чейинки (3-5 жаштагы) балдардын кеп маданиятын ыргактык жана жалпы дене тарбиялык көнүгүүлөрдүн жардамы менен өнүктүрүүнү максаттуу, мазмундуу-технологиялык, процессуалдык-таасирдүү, натыйжалуу, бири-бири менен тыгыз байланышкан методдордон турган өнүктүрүү моделин колдонуу, дене тарбиялык жана кепти өнүктүрүү маселелерин биргеликте чечүүнү максат кылып койгон педагогдордун жана ата-энелердин бир багыттуу иш-аракеттерин жөнгө салауу болот.

4 - натыйжа. 3-5 жаштагы балдардын тыбыштык кеп маданиятын өнүктүрүү үчүн жалпы дене тарбия көнүгүүлөрүн, манжа, кыймылдуу жана дидактикалык оюндарды тарбия берүү процессинин алкагында жалпы тарбия берүү каражаттары менен бирдикте комплекстүү колдонуу жогорку натыйжалуу болот.

IV. Диссертацияда чыгарылган ар бир жыйынтыктын (илимий жобонун) жана изилдөөчүнүн корутундусунун негиздүүлүгү жана ишенимдүүлүгүнүн деңгээли

Мектепке чейинки (3-5 жаштагы) балдардын кеп маданиятын дене тарбия көнүгүүлөрү аркылуу өстүрүүнүн педагогикалык жолдорун жана шарттарын иштеп чыгуу максатында аткарылган теориялык жана практикалык изилдөөлөрдүн негизинде бир катар жаңы жыйынтыктар жана корутундулар алынган. Алардын негизгилери катары төмөнкү илимий жаңылыктарды белгилесек болот:

-мектепке чейинки балдардын кыймыл-аракетинин, ыргагынын өнүгүүсү менен тыбыштык кеп маданиятынын калыптанышынын ортосундагы өз ара байланыштын ачылгандыгы;

-3 жаштан 5 жашка чейинки онтогенездик бир бөлүктө балдардын тыбыштык кеп маданиятынын калыптанышынын, акыл-эстик өөрчүсүнүн жана колдун майда кыймылынын өнүгүшүнүн мыйзам ченемдүүлүктөрүнүн такталгандыгы:

1) Мектепке чейинки балдардын тыбыштык кеп маданиятынын калыптануу процессинде кол манжаларынын координациясын өнүктүрүү үчүн жалпы өстүрүүчү, музыкалык ыргактык жана бий көнүгүүлөрүн колдонуу мүмкүнчүлүктөрүнүн такталгандыгы:

2) Мектепке чейинки мекемелердин педагогикалык кадрларын жана тарбия жаатындагы адистерди даярдоо процессинде, мектепке чейинки балдардын ыргагын, сенсордук кыймыл (мотордук) жөндөмдүүлүктөрүн жана тыбыштык кеп маданиятын байланыштуу өнүктүрүүгө багытталган натыйжалуу комплекстүү методиканын иштелип чыккандыгыдыгы жана сунушталгандыгы.

Диссертациялык иште алынган илимий жыйынтыктар жана жоболор негизинен теориялык жана практикалык дагы баалуулуктарга ээ болуп эсептелет. Өзгөчө изилдөөлөрдүн негизинде түзүлгөн мектепке чейинки курактагы баланын кеп маданиятын өстүрүүнүн моделинин иштелип чыгышы жана анын мектепке чейинки балдар мекемелериндеги тарбия берүү процессине киргизилиши.

V. Ар бир илимий жыйынтыктын, тыянактардын жана изденүүчүнүн корутундуусунун белгиленген диссертациянын жаңылыгынын даражасы:

1 - натыйжа. Алынган натыйжаны салыштырмалуу жаңы деп баалоого болот, анткений кыргыз дene тарбия системасында мындай багыттагы илимий изилдөө иштери мурда аткарылган эмес. Ал эми башка мамлекеттерде болсо ушул учурда кызыктуу жана актуалдуу илимий проблема катары иштелүүдө. Белгиленген илимий жыйынтык дагы-дагы

практикалык жана теориялык жактан терендетип изилдөөнү, тактоону талап кыла турган диалектикалык жыйынтык болуп эсептелет.

2 - натыйжа. Алынган натыйжаны жаңы деп белгилөөгө негиз бар. Анткени мектеп жашына чейинки балдарды тарбиялоо процессинде кол манжаларынын катышуусундагы дene тарбиялык көнүгүүлөрдү колдонуу, ыргакты, майда кыймылды жана мануалдык координациялангандыкты өнүктүрүү 3-5 жаштагы балдардын тыбыштык маданиятын калыптандыруу процесии интенсивдештирери далилденген.

3 - натыйжа. Алынган натыйжаны жаңы деп белгилесе болот. 3-5 жаштагы балдардын кеп маданиятын дene тарбиялык көнүгүүлөрдүн, ыргактык жана манжа оюндарын колдонуунун ыкмалары, каражаттары жана өнүктүрүүнүн модели бүгүнкү күнгө чейин иштелип чыга электиги дene тарбиялык көйгөй болуп эсептелет.

4 - натыйжа. Көрсөтүлгөн натыйжаны жаңы деп кабыл алсак болот. Анткени 3-5 жаштагы балдардын тыбыштык кеп маданиятын өнүктүрүү үчүн жалпы дene тарбия көнүгүүлөрүн, манжа, кыймылдуу жана дидактикалык оюндарды жалпы тарбия берүү процессинин алкагында башка дагы (музыкалык, көркөмдүк, эс алуу, ыргактык ж.б.) тарбия берүү каражаттары менен бирдикте комплекстүү колдонуу жогорку натыйжалуу болот.

VI. Алынган натыйжалардын ички биримдигин жана тийешелүү актуалдуу проблеманы, теориялык жана прикладдык милдетти чечүүгө багытталгандыгын баалоо

Шамканова Гульмира Джылкычиевнанын “Мектепке чейинки балдардын кеп маданиятын дene тарбия көнүгүүлөрү аркылуу өстүрүүнүн педагогикалык шарттары (3-5 жаштын мисалында)” аттуу диссертациясын жалпы педагогикага, билим берүүгө жана дene тарбиянын теориясы менен методикасына байланыштуу илимий көйгөйлөрдү психо-нейрофизиологиялык илимий жыйынтыктардын негизинде изилдеп чыгууга багытталган илимий эмгек деп кароого болот. Изилдөөнүн негизги бөлүктөрүнүн мазмуну бири-бири менен логикалык тыгыз байланышта

болуп, изилдөөнүн максатына жана милдеттерин илимий негизде чечүүгө багытталып берилген. Жалпысынан диссертациялык иште көтөрүлгөн маселелердин изилдениши, чечилиши жана жыйынтыктардын алынуусу педагогика илимин жана дene тарбиянын теориясын, практикасын, методикасын жаңы илимий жаңылыктар менен толуктаган баалуу эмгек катары караса болот. Бирок, биздин оюбузча алынган илимий жыйынтыктар, жоболор жана корутундулар дагы бир ирээт талдалып жана стилистикалык жактан тактальп, илимий тилде жазылып берилүүнү талап кылат.

VII. Алынган жыйынтыктын практикалык баалуулугу

Г. Дж. Шамканованын кандидаттык диссертациясынын практикалык баалуулугу, анын илимий жыйынтыктырьынын, жоболорунун, практикалык кеңештеринин илимий-теориялык жана илимий - практикалык изилдөөлөрдүн негизинде жүргүзүлгөндүгүндө жана педагогикалык эксперименттин натыйжасында аныкталып берилгендигинде. Ошондой эле мектепке чейинки курактагы балдардын кеп маданиятын интенсивдүү түрдө өстүрүүнүн моделинин, практикалык жолдорунун, педагогикалык шарттарынын иштелип чыгарылышында жана мектепке чейинки тарбия берүүчү жайлардын, мекемелердин тарбия берүү процессине киргизилишинде болуп эсептелет.

VIII. Жарыяланган негизги жоболордун, диссертациянын жыйынтыктарын жана натыйжаларын ырастоосу. Диссертациянын негизги мазмуну, жоболору төмөнкү эмгектерде чагылдырылган:

1. Шамканова, Г.Д. Мозговая организация речевой деятельности ребенка / Г.Д. Шамканова // И. Арабаев атындагы КМУнун Жарчысы, 2011. – №3-2. – 192-194-бб.
2. Шамканова, Г.Д. Взаимосвязи моторного и психического развития на ранних этапах формирования речи / Г.Д. Шамканова // И. Арабаев атындагы КМУнун Жарчысы. – 2011. – №3-2. – 159-161-бб.
3. Шамканова, Г.Д. Исследование эффективности программы физического развития детей в дошкольных образовательных учреждениях / Г.Д.

Шамканова // Вестник «Теория и методика физической культуры». – Алматы, 2012. – №28. – С. 113-117.

4. Шамканова, Г.Д. Балдардын ой жүгүртүүсүн жана кебин өнүктүрүү процессиндеги зээндүүлүк жана окутуу [Текст] / Г.Д. Шамканова // Кыргыз билим берүү академиясынын Кабарлары. – 2014. – №4(32). – 84-87-бб.

5. Шамканова, Г.Д. Мектепке чейинки курактагы балдардын кептик маданиятын дене тарбиянын каражаттары менен калыптаандыруу. / Г.Д. Шамканова // Хабаршы. – Алматы. – 2014. – №2(41). – 71-77-бб.

6. Шамканова, Г.Д. Балдардын тыбыштык кеп маданиятын өнүктүрүү ыкмалары / Г.Д. Шамканова // И. Арабаев атындагы КМУнун Жарчысы, 2014. – №4. – 333-336-бб.

7. Шамканова, Г.Д. Кеп маданиятын калыптаандыруу контекстинде дене тарбия көнүгүүлөрү [Текст] / Г.Д. Шамканова // И. Арабаев атындагы КМУнун Жарчысы. – 2016. – №4. – 168-171-бб.

8. Шамканова, Г.Д. Кептин калыптаанышынын баштапкы этаптарында баланын мотордук жана психикалык өнүгүүшүнүн өз ара байланышы [Текст] / Г.Д. Шамканова // И. Арабаев атындагы КМУнун Жарчысы. – 2016. – №4. – 171-174 бб.

9. Шамканова, Г.Д. Развитие мелкой моторики рук у дошкольников. / Г.Д. Шамканова // Известия ВУЗов Кыргызстана. – 2016. – №9. – С. 167-169.

10. Шамканова, Г.Д. Мектепке чейинки балдардын кеп маданиятын дене тарбия көнүгүүлөрүнөн түзүлгөн тутумду колдонуу менен өнүктүрүүнүн методикалык жолдору / Г.Д. Шамканова // Наука, новые технологии и инновации кыргызстана. – 2016. – №6. – 208-211-бб.

11. Шамканова, Г.Д. Использование физических упражнений и народных игр как средство формирование кыргызской речи у дошкольников / Г.Д. Шамканова // Интерактив плюс. Центр научного сотрудничества. – Чебоксары. – 2016. – №2(9). – С. 91-95.

12. Шамканова, Г.Д. Педагогическое обоснование методики применения направленных физических упражнений на развитие методики рук

для повышения речевой культуры дошкольников / Г.Д. Шамканова // Интерактивная наука. – Чебоксары. – 2017. – №14. – С. 150-154.

IX. Авторефераттын мазмунунун диссертациянын мазмунуна дал келиши. Изденүүчү Г.Ж. Шамканованын «Мектепке чейинки балдардын кеп маданиятын дene тарбия көнүгүүлөрү аркылуу өстүрүүнүн педагогикалык шарттары (3-5 жаштын мисалында)» деген илимий эмгегинин авторефератынын мазмуну менен диссертациясынын мазмуну, аларда келтирилген илимий жыйынтыктары жана корутундулары бир-бирине дал келет. Авторефераттын мазмуну, айрым кемчиликтерин албаганда, негизинен жетишерлик талаптарда жана деңгээлде диссертациянын кол жазмасынын алкагында даярдалган.

X. Жетектөөчү мекеме менен расмий оппоненттерди сунуштоонун негиздүүлүгү.

Жетектөөчү мекеме катары Ош гуманитардык-педагогикалык институтунун педагогика жана психология кафедрасы сунушталат. Себеби бул университетинин “Педагогика” кафедрасынын курамында билим берүү системасын жакшы билген, кесипкөй жана компетенттүү окумуштуулары эмгектенишет.

Бириинчи расмий оппонент катары педагогика илимдеринин доктору, профессор Дюшеева Н.К. (13.00.01) сунушталат.

Эмгектери:

1.Инновационная деятельность университета // Вестник ИГУ. – Каракол, 2005. – № 14. – С. 35-38.

2.Качество образования в вузе: проблемы и перспективы // Вестник КНУ им. Ж. Баласагына. – Бишкек, 2006. – № 3. – С. 41-45.

3.Методологические подходы к исследованию проблемы профессионально-личностного формирования будущего учителя // МАНПО: Педагогическое образование и наука. – Москва, 2008. – № 9. – С. 37-47.

Экинчи оппонент катары педагогика илимдеринин кандидаты доцент Тентимишева А. Н. (13.00.01) сунушталат. Эмгектери:

1. Научно-педагогические основы совместной деятельности семьи и образовательного учреждения в воспитании детей на современном этапе. Вестник КГПУ им. И.Арабаева. – 2001. - №5. – С.290-294.

2. A.H. Parental Involvement in the Step by Step Program in Kyrgyzstan Educationg Children for Democracy. – New York, 2002. - Namber 3. – P.7-11.

3. Влияние среды на развитие личности ребенка дошкольного возраста Концепция Д.Б. Эльконина и современность: материалы межвузовской научно-практической конференции посвящен. 100-летию со дня рождения Д.Б. Эльконина, – Бишкек, 2005. – С.127-132.

Эксперттик комиссия Шамканова Гульмира Джылкычиевна тарабынан сунушталган 13.00.01 – жалпы педагогика, педагогиканын жана билим берүүнүн тарыхы адистиги боюнча «Мектепке чейинки балдардын кеп маданиятын дene тарбия көнүгүүлөрү аркылуу ёстүрүүнүн педагогикалык шарттары (3-5 жаштын мисалында)» аттуу темадагы диссертациясын Кыргыз билим берүү академиясынын жана И. Арабаев атындагы Кыргыз мамлекеттик университетинин алдындагы Д 13.18.573 диссертациялык кеңешке коргоо үчүн кабыл алууну сунуштайт.

Эксперттик комиссиянын таптыгы:

Төр айымы

п.и.д., профессор

Н.К. Дюшеева

Мүчөлөрү

п.и.к., профессор

п.и.к., доцент

К.Ч. Джанузаков

К.Сейдекулова

Комиссия мүчөлөрүнүн колдорун күбөлөндүрөм:

Диссертациялык кеңештин окумуштуу катчысы,

п.и.д., профессор

А.Т. Калдыбаева

И. АРАБАЕВ атындагы КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК УНИВЕРСИТЕТИ
КЫРГЫЗСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ им. И. АРАБАЕВА

66:

КОЛ ТАМГАСЫН ТАСТЫКТАЙМАЫН
ПОДПИСЬ ЗАВЕРЯЮ